

תוכן עניינים

2.....	מבוא
3.....	האסלאם באתיופיה – סקירה היסטורית
7.....	התפיסה האסלאמית כלפי אתיופיה
10.....	מוסוליני ואתיופיה – רקע מקדים
12.....	תמיכת המוסלמים לכיבוש אתיופיה על ידי איטליה
17.....	התנגדות המוסלמים לכיבוש אתיופיה על ידי איטליה
20.....	סיכום
22.....	ביבליוגרפיה

מבוא

אירוע ייחודי בדת האסלאמית שהתרחש בשנת 615 הוביל ברבות הימים לדילמות רבות אודות מערכת היחסים של דת האסלאם עם דתות אחרות ובעיקר עם הנצרות. ההגירה הראשונה של מאמיני דת האסלאם בשנת 615 לאתיופיה התאפיינה מצד אחד בהגנת המוסלמים על ידי השלטון הנוצרי האתיופי ובכך מוחמד הכיר בחוב היסטורי של האסלאם כלפי אתיופיה ועל הצלת מאמיניו. מאידך עמדות אחרות גורסות כי הגעת המוסלמים לאתיופיה הסתיימה בדחייה ושליחה של הדת המוסלמים לאתיופיה ומכאן מוסלמים אחרים רואים בכך התנהגות כופרת שיש להילחם נגדה. דילמה זו עתידה לעצב את מערכת היחסים של האסלאם עם אתיופיה לאורך מאות שנים, כאשר התפיסה הכללית הרווחה הייתה כי יש להניח לנפשם של האתיופים כל עוד הם אינם פוגעים במוסלמים (ארליך, 2005 : 102-103).

לאורך השנים תפיסה זו התאפיינה באתגרים רבים כאשר הן קיסרים אתיופיים והן מצביאים מוסלמים לעיתים ניסו לשבור את ההסכם ההיסטורי ולפגוע זה בזה. עבור מוסלמים רבים אתיופיה נתפסה כאי של נצרות המצוי בלב האסלאם ומכאן היה קושי להכיל את הנוכחות הנוצרית, מאידך הקיסרים הנוצרים לעיתים עסקו במעשי טבח, דיכוי קבוצות מיעוט והגבלת הניידות של המוסלמים שהובילה לאנטגוניזם בין הדתות. עם זאת ברוב הזמן הנוצרים האתיופים והמוסלמים חיו בשלום זה עם זה (Loimeier, 2013: 180, 184-185).

כיבוש אתיופיה על ידי מוסוליני האיטלקי בשנות ה-30 של המאה ה-20 הוביל לחילוקי דעות רבים בעולם המוסלמי. מוסוליני מצד אחד הגדיר את עצמו כמגן האסלאם ואכן אף ניסה לקדם את טובת האוכלוסייה המוסלמית באתיופיה על חשבון הנוצרים; מאידך, מוסוליני טבח במוסלמים רבים בלוב בעודו ניסה לכבוש את המדינה קודם לכן (Clark, 2014: 199; Loimeier, 2013: 288). ואכן ניתן היה לזהות דילמות רבות מצד האוכלוסיות המוסלמיות כאשר הממלכה בסעודיה גילתה תמיכה נלהבת יחסית בכיבוש אתיופיה על ידי מוסוליני מההבנה כי זה האחד יקדם את מעמד האסלאם במדינה ובאזור (ארליך, 2005 : 102-103); אך מצד שני במצרים היה קושי לזהות תמימות דעים בהצדקה או בהתנגדות לכיבוש אתיופיה על ידי מוסוליני על בסיס סיבות מגוונות הכוללות בין היתר רצון לחיזוק האסלאם המיליטנטי על ידי מוסוליני, או מנגד החוב ההיסטורי שהמוסלמים חווים לאתיופיה או אפילו מתוך עמדות אידיאליסטיות המתנגדות לפשיזם האיטלקי (גרשוני, 1999 : 65, 67, 21; Nicolle, 2012: 288; Loimeier, 2013: 191-192; Erlikh, & Gershoni, 2000: 24-25).

שאלת המחקר: כיצד באה לידי ביטוי ההצדקה של המוסלמים באתיופיה לשותף פעולה או להתנגד לשלטון מוסוליני באתיופיה?

מטרת המחקר היא לבחון את השפעת האירועים ההיסטוריים ביחסים בין הנוצרים והמוסלמים באתיופיה וסביבתה על עמדתם של המוסלמים כלפי כיבוש אתיופיה על ידי מוסוליני. המחקר יציג את האירועים ההיסטוריים שעיצבו את היחסים בין המוסלמים לנצרות באתיופיה – בדגש על נרטיב ההגירה המוסלמית לאתיופיה, את הדילמות סביב האירועים ההיסטוריים ואת ההשלכות שלהם על כיבוש אתיופיה על ידי מוסוליני. בכדי לענות על שאלת המחקר יבוצע מחקר עיוני שיתבסס על ספרות אקדמית קודמת שבחנה סוגיות נרחבות במערכת היחסים בין האסלאם לנצרות האתיופית. המחקר הנוכחי יחולק למספר פרקים כאשר בחלקו הראשון תוצג ההיסטוריה של

התפתחות האסלאם באתיופיה; לאחר מכן האופן שבו תופס האסלאם את אתיופיה – כמדינה ידידותית או שוללת האסלאם. שני פרקים אלה יאפשרו לקורא להבין במידה רבה את האירועים ההיסטוריים שהשפיעו על עמדות המוסלמים כלפי כיבוש אתיופיה בשנת 1935. לאחר מכן יוצג בהרחבה הסיבות שהובילו לכיבוש מוסליני באתיופיה וכן את הדיון הנרחב סביב ההצדקה של המוסלמים לשתף פעולה או להתנגד לשלטון מוסוליני באתיופיה. לבסוף יוצג סיכום ותובנות.

האסלאם באתיופיה – סקירה היסטורית

מטרת הפרק האמור היא להציג רקע היסטורי אודות הנוכחות האסלאמית באתיופיה. הפרק יציג את התפתחות האסלאם באתיופיה והדילמות החברתיות והדתיות שעלו מכך. זה בתורו יאפשר להסביר כיצד אירועים היסטוריים בנוכחות האסלאם באתיופיה השפיעו על אופן התמיכה וההתנגדות של מוסלמים רבים במדינה ומחוצה לה כלפי הגעתו של מוסוליני למדינה בשנות ה-30 של המאה ה-20. נכון לזמן העכשווי אוכלוסיית אתיופיה מונה כ-35% מוסלמים בקירוב, לפחות 60% נוצרים והיתר קבוצות מיעוט אחרות. האסלאם באתיופיה מיוצג במידה רבה באזור המזרחי של המדינה אך ניתן לזהות קהילות מוסלמיות גם במערב המדינה. נוכחות האסלאם באתיופיה איננה מובנת מאליה שכן הקיסר עזנה אימץ את הנצרות במאה הרביעית, ודת זאת התפשטה במהירות במדינה והפכה לדת הדומיננטית במדינה עד לזמן העכשווי (Abbinck, 1998: 112). מכאן עולה השאלה כיצד דת האסלאם הפכה לדת המיעוט הגדולה במדינה, בהתייחס לעובדה כי מדובר על מדינה נוצרית מובהקת.

ההיסטוריה האתיופית קדם הגעת והאסלאם לתחומה ועיר הבירה הראשונה שלה – אקסום, נקשרת באופן ישיר להיסטוריה של התרבות הקדם אסלאמית של ערב-הסעודית. אקסום נשלטה על-ידי אוכלוסיית מהגרים מדרום חצי-האי-ערב ותושביה קיימו קשרים מסחריים, פוליטיים ותרבותיים על פני אזורי הים האדום. תושבי אקסום השפיעו במידה רבה על אזור תימן במאה השלישית ואילו במאה הרביעית הגיעו ראשוני המיסיונרים הנוצרים מאזור סוריה והחלו לקדם את הנצרות האורתודוקסית וזה בתורו ביסס לראשונה את השלטון הנוצרי במדינה. השלטון הנוצרי באתיופיה נהנה מעוצמה צבאית שעזרה לשלטון המקומי במאה החמישית והשישית לכבוש ולשלוט על שטחים במקורות הנילוס, סודן, תימן ואף בניסיון לכבוש את מכה בשנת 570 באמצעות צבא פילים. למרות כי כיבוש זה נכשל, הוא הפך עד מהרה לחלק מהזיכרונות התרבותיים של הדת המוסלמית שכן "שנת הפיל" הייתה גם השנה שבו נולד הנביא מוחמד. זאת אומרת, כי בעת התעוררות האסלאם, ממלכת אתיופיה נחשבה להגמון מקומי שהציג נוכחות בחצי-האי-ערב (Loimeier, 2013: 173).

ערב התפתחות האסלאם במזרח התיכון לא הייתה בעלת משמעות עבור תושבי אתיופיה שכבר ביססו לעצמם מערכת פוליטית ותרבותית מפותחת על בסיס הדת הנוצרית. בעוד שהאסלאם השפיע עמוקות על המזרח התיכון, ואף עזר תחילה לאחד אותו עם הולדתו של הנביא מוחמד, עבור אתיופיה האסלאם לא היה בעל השפעה או יתרונות דתיים הלכתיים ייחודיים על פני הנצרות. בשנת 640 כמעט עשור לאחר מותו של מוחמד, האסלאם היה מצוי כבר בתהליכי ההתפשטות במזרח התיכון, אך האסלאם התקשה לבסס אחיזה באזורים מעבר לים האדום. אומנם האסלאם כן הצליח להציג נוכחות במצרים באותה השנה, אך התפשטות האסלאם לא הצליחה להתפשט במעלה נהר הנילוס, ואתיופיה הנוצרית נחשבה לאימפריה בלתי מעוררת באזור קרן אפריקה (ארליך, סלמון וקפלן, 2003: 146-147). עם זאת, בעת תקופתו של מוחמד והתפתחות האסלאם,